

Nimistö Suomen esihistorian tutkimuksen aineistona¹

Eero Kiviniemi (Helsinki)

Voidaan aivan hyvin perustein väittää, että jos Suomen kaikkien vanhojen paikannimien alkuperä olisi tiedossamme, monet Suomen esihistorian tutkimuksen nykyiset ongelmat olisi jo selvitetty. Tällöin tietysti oletetaan myös sitä, että nimistö kielellisenä perinteenä on ainakin osaksi säilynyt jo varhaisimmiltakin ajoilta katkeamattoman asutuksen varassa.

Väite on jossittelua vain tutkimustulosten ja -mahdollisuuksien osalta; nimistöntutkimuksen päätavoitehan on yleisimmän käsityksen mukaan juuri nimien alkuperän selvittely. Itse määrittelin onomastiikan tavoitteet hieman laajemmin: nimistöntutkimuksen tehtävänä on selvittää nimenmuodostusta ja nimien käyttöä osana kieltä ja kielenkäyttöä. Tämä ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole tärkeää. Jos nimistöä käytetään muiden tutkimusalojen aineistona, niin tavoitteet ovat toisenlaisia, useimmiten nimien historialliseen dokumenttiarvoon liittyviä.

Riittävän aineiston puute ei nykyisin ole tutkimuksen esteenä sillä tavoin kuin aiemmin. Suomen paikannimistöä — sellaisena kuin se 1900-luvulla on ollut käytössä — on tallennettuna jo n. 85 %. Käytettävissä on siis aineisto, joka saattaa sisältää vastauksen monien tieteenalojen keskeisiin ongelmiin. Emme vain aina tiedä, millä tavoin saamme aineiston puhumaan ja mitkä kysymykset ovat sen laatuksia, että yrittäminenkin on turhaa. Tällaisiin ongelmiin myös varsinaisen nimistöntutkimuksen on haettava ratkaisua, jotta muut tieteenalat voisivat käyttää aineistoa mielekkäällä tavalla. Missään tapauksessa nimistömme ei saa olla vain sen selvittelyyn erikoistuneiden fenistien tutkimusaineisto; tutkimuksen historia meillä ja muualla Euroopassa osoittaa, että nimistön perusteella voidaan päästä merkittäviin tuloksiin varsin monilla tieteenaloilla. Nimistöntutkimushan on oikeastaan syntynytkin sellaisten tieteenalojen tarpeisiin, joille nimien historiallisella dokumenttiarvolla on ollut merkitystä. Tutkimuksen itsenäistyminen ei tietysti ole tätä merkitystä

¹ »Suomen kansan esihistorialliset juuret» -symposiumissa Tvärminnessä 17. tammikuuta 1980 esitetty alustus.

vähentänyt, mutta alan fennistinen tutkijakapasiteetti on ainakin toistaiseksi ollut sen verran pieni, että se on täytynyt käyttää sellaisten perusongelmien selvittelyyn, jotka eivät aina suoraan liity lähialojen tavoitteiden kannalta keskeisempiin kysymyksiin.

Tarkastelen seuraavassa nimistön historiallista dokumenttiarvoa osaksi nimistöntutkimuksen teorian, osaksi tähänastisten tutkimustulosten kannalta. Keskeisimpänä on kysymys: mihin nimistön arvo (esi)historiallisena lähdeaineistona perustuu? Vastaus, joka lienee monille selvä, näkyy seuraavista alaotsikoista: Nimien alkuperäiskieli, Nimien sisältö sekä Nimien levikki ja typologiset kriteerit. Yhtä yksiselitteisiä eivät kuitenkaan ole ne ongelmat, joihin tutkimuksessa tältä pohjalta päädytään.

Nimien alkuperäiskieli

Esihistoriaan liittyvien etnogeneettisten kysymysten selvittelyssä on nimien alkuperäiskieli jo vanhastaan ollut keskeisin kriteeri. Esimerkeiksi sopivat vaikkapa indogermanistit Hans Krahe ja W. P. Schmid, jotka ovat erityisesti Euroopan vesistönimien etymologioinnin pohjalta esittäneet uusia teorioita indoeurooppalaisten kansojen suhteista ja aiemmista asuinalueista (ks. esim. Jürgen Udolph, *Zum Stand der Diskussion um die Urheimat der Slaven, Beiträge zur Namenforschung* 1979: 1). Nimistöön perustuvassa Suomen ja suomalaisten esihistorian selvittelyssä tätä kriteeriä on käytetty kahdella tapaa: 1) on etsitty ims. (tai sm.-ugr.) nimistöä näiden kansojen historiallisesti tunnettujen asuinalueiden ulkopuolelta tai 2) haettu Suomen paikannimistöstä sellaisia aineksia, jotka ovat alueen historiallisesti tunnetun asutuksen kannalta toiskielisiä. Kummassakin tapauksessa nimien on otaksuttava lainautuneen kielestä toiseen ainakin kerran, mikä yleensä vaikeuttaa niiden etymologiointia huomattavasti.

En puutu seuraavassa suomensukaiseksi otaksuttuun nimistöön näiden kansojen tunnettujen asuinalueiden ulkopuolella, koska en ole riittävän tarkoin selvillä neuvostoliittolaisen tutkimuksen viimeaikaisista tuloksista. (Varhaisia, osin vääriä ja arveluttavia etymologioita on melko laajasti esitelty esim. Max Vasmer, *Beiträge zur historischen Völkerkunde Osteuropas II—III, 1933—1934*). Periaatteessahan tällaisen nimistön identifiointi ei kuulu suomalaiseen nimistöntutkimukseen, koska se vaatii kyseisten alueiden toiskielisten nimisysteemien perusteellista tuntemusta.

Suomen osalta on alkuaan vieraskielisen paikannimistön etsiskely ollut sidoksissa niihin teorioihin, joita lähinnä arkeologisten ja lingvististen aineistojen perusteella on rakenneltu Suomen esihistoriasta. Tällöin kyseeseen ovat voineet tulla — jos ims. kieliä ja lappia ei lasketa mukaan — vain skandinaa-

viset tai yleensä germaanisiet kielet sekä jotkut kantabalttiin rinnastuvat kielimuodot. Lisäksi on otaksuttu, että nimistössämme voisi olla joihinkin tuntemattomiin esihistoriallisiin kieliin kuuluvia aineksia. Sillä tavoin huimapäisiä tutkijoita kuin D. E. D. Europaeus, joka jo 1868—70 ilmestyneessä laajassa tutkielmassaan »Tietoja suomalais-ugrilaisten kansain muinaisista olopaikoista» (Suomi II, 7—8) selitti muutamat Suomessa esiintyvät nimityypit ostjakin ja syrjäänin pohjalta, ei myöhemmin ole juuri ilmaantunut — jos muutamat tieteellisen tarkastelutavan säännöistä piittaamattomat harastelijat jätetään mainitsematta. Europaeuksen eksymistä oman maan nimimaisemassa ei kuitenkaan ole syytä erityisesti ihmetellä; suurin osa samoista nimistä on yhä varmaa selitystä vailla.

Huomattakoon vielä, että nimen alkuperäiskieli on eri asia kuin nimielementin (sanan tai suffiksin) alkuperäiskieli. Jälkimmäisessä tapauksessa on usein kyseessä vain omaperäisessä nimessä esiintyvä lainasana. Kaikissa tapauksissa ei rajanveto ole helppoa; sitä paitsi lainasana on voinut myös hävitä kielestä (esim. *Kupittaa*, *Tornio*). Erikoisemmassa ovat myös henkilönimet: jo esikristillisenä aikana on ims. kansoilla ilmeisesti ollut naapurikansoilta, ainakin germaaneilta, saatuja henkilönnimiä.

Balttilaiset nimet. Alkuperäiskieleltään balttilaisten paikannimien löytyminen Suomesta edellyttää paitsi asutuksen jatkuvuutta myös sitä, että täällä on ollut suhteellisen runsaasti jotain balttilaista kieltä puhunutta väestöä jonkin toiskielisen väestön naapuruudessa. Nykyisen käsityksen mukaan tällainen tilanne on ehkä ollut mahdollinen vasarakirveskulttuurin aikana. Jos taas otaksutaan, että jotkut nimet (esim. *Häme* < ksm. **šämä*) ovat tulleet tänne balttien naapuruudesta muuttaneiden suomalaisten mukana, niin ne on katsottava täällä omaperäisiksi. Myöhemmin Suomeen on tietysti esim. kaupan mukana saattanut kulkeutua muinaispreussilaisia tai kuurilaisia nimiä, mutta näiden on täytynyt olla lähinnä henkilönnimiä tai mahdollisiin kauppiassiirtokuntiin liittyvää nimistöä.

Kun teoria Suomen suomalaisasutuksen kivikautisista juurista ei kielen tutkimuksen puolella aivan viime aikoja lukuun ottamatta ole saanut kannatusta, on varsin luonnollista, ettei balttilaisperäistä nimistöä ole Suomesta juuri etsiskelty. Siinäähän ei ole mitään mieltä, jos balttilaiskosketusten otaksutaan tapahtuneen Suomenlahden eteläpuolella ja niiden alun rajoittuvan aikaan n. 500 eKr. Jos siis yhtään kiistatta balttilaisperäiseksi katsottavaa paikannimeä ei ole Suomesta löytynyt, tämä ei todista, että niitä ei voisi täällä olla. Täysin hämäriä vanhoja paikannimiä on muinaisella vasarakirveskulttuurin alueellakin runsaasti.

En kuitenkaan ole erityisen vakuuttunut siitä, että yli neljän vuosituhannen takaiset mahdolliset balttilaiset ainekset ovat nimistössämme edes suhteel-

lisen varmasti identifioitavissa. Näin pitkässä ajassa näet erilaisten tulkintamahdollisuuksien määrä kasvaa niin suureksi, että niiden dokumenttiarvo on melko kyseenalainen. Yleensä ei kaikkia selitysmahdollisuuksia edes voi havaita. Erilaisten etymologioiden määrää kasvattavat usein esim. nimien lainautuminen moneen kertaan, mikä rannikkoalueillamme on ollut mahdollista, ja ne säännöttömät ja kansanetymologiset muutokset, jotka juuri elementeiltään vieraisa lainanimissä ovat tavallisia. Aika olennaisesti tulkintojen pohjaa heikentää se, että myös myöhempien nimenkäyttäjien kieli on osin arvailujen varassa. Siinäkin tapauksessa, että se on ollut suomalais-ugrilainen, moni tällainen nimi olisi luultavasti muovautunut niin omaperäisen näköiseksi, ettei sen vierasta alkuperää tulisi edes epäilleeksi.

Kun nimistöstä kiinnostuneet lingvistit ovat kuitenkin etelämpää Euroopasta osoitelleet lähes yhtä vanhoja nimikerrostumia, mahdollisuuksia nimistöömme kenties kätkeytyvän balttilaisen aineksen löytymiseen lienee olemassa — siitäkin huolimatta, että ainakin osa noihin teorioihin liittyvistä selityksistä on vain etymologista harhaa. Tutkimuksessa tarvitaan vastaavanlaisissa tilanteissa usein toivottua menettelyä: laajan aineiston systemaattista analysointia. Tällaisesta paljastuvat yhteiset piirteet ovat jo todistusvoimaisempia kuin joidenkin yksittäisten nimien vaihtoehtoiset tulkinnat. Vaikeutena on työn tavaton laajuus. Tähänastisissa riittävän kriittisissä nimietymologioissa ei nimien otaksuttua balttilaisperäisyyttä ole voitu kytkeä vasarakirveskulttuuriin, ts. nimiä ei ole voitu iätä riittävän vanhoiksi.

K a n t a g e r m a a n i s e t t a i k a n t a s k a n d i n a a v i s e t n i m e t. Aluksi lienee syytä todeta se, että nykyisin yleisimmän käsityksen mukaan suomenruotsalaiseksi katsottavaan nimistöön ei sisälly kantaskandinaavisia tyyppisiä (tarkemmin esim. C.-E. Thors, Studier över finlandssvenska ortnamnstyper, 1953; Olav Ahlbäck, Den finlandssvenska bosättnings ålder och ursprung, Finsk Tidskrift 1954). Tämän kysymyksen selvittely on ollut tärkeää ruotsalaisasutuksen ikäämisen kannalta, ja tulos on ilmeisen luotettava. Se ei kuitenkaan estä otaksumasta, että Suomessa olisi huomattavasti vanhempaa germaanista nimistöä, sellaista joka on säilynyt vain suomen kielessä tai suomalaisilta varhaiskeskiajan ruotsalaisasutukselle lainautuneena. Suomen esihistorian kannalta kysymys on lähinnä siitä, missä määrin läntinen pronssikulttuuri on ollut myös etnisesti skandinaavista ja ovatko jotkut Varsinais-Suomen rautakautiset hautatyyppit osoitus skandinaavisista siirtokunnista.

1900-luvun alkupuolen germanistien (Ralf Saxén, Hugo Pipping, T. E. Karsten) yritykset todistaa nimistön avulla Suomen ruotsalaisasutus pitkälle esihistorialliseen aikaan palautuvaksi lienevät monille tuttuja. Pipping kytki etymologiansa läntiseen pronssikulttuuriin, Karsten Etelä-Pohjanmaan var-

haiseen rautakautiseen asutukseen, ja Saxén otaksui erikielisten väestöryhmien saapuneen ajanlaskun taitteen jälkeen ja eläneen limittäin. Kun Suomen paikannimistöä alettiin skandinaavistaa maan itäisiä ja pohjoisia ääriä myöten, oli reaktio odotettavissa. Asiaan puuttuikin Heikki Ojansuu (Suomalaista paikannimitutkimusta, 1920).

Nykyajan näkökulmasta tuntuu siltä, että Ojansuu syyllistyi paljolti samantyyppiseen mielivaltaisuuteen, josta hän mainittuja germanisteja syytti. Keinotkin olivat samat: äännehistorian avulla tehdyt temput. Käytän näin rumaa nimitystä siksi, että nämä monin tavoin ansioituneet kielentutkijat ilmeisesti uskoivat nimietyymologioiden äännehistoriallisen moitteettomuuden riittävän niiden luotettavuuden takeeksi. Ei kuitenkaan ole erityisen vaikeaa löytää nimistöämme sellaisia elementtejä, jotka voidaan johtaa esim. kantaskandinaavista (tai jostain muusta kantakielestä), jos tulkintojen muut kriteerit sivuutetaan. Silti on myönnettävä, että enin osa Saxénin ja Pippingin valinnoista on osunut etymologisesti hämäriin nimiin. Siksi Ojansuun suoritus on oikeastaan mittavampi, kun hän osin yhtä vähän muista kriteereistä piitaten todisti samat nimet suomalaisperäisiksi. Jos germanistimme joskus joutuivat turvautumaan hypoteettisiin henkilönnimiin ja appellatiiveihin, niin Ojansuu keksi niitä vielä enemmän.

Kielteisoin tulos tästä tendenssimäisestä kirjoittelusta oli käsitykseni mukaan se, että vanhojen germaanisten aineiden etsiskely nimistöämme sai turhan negatiivisen leiman. Kritiikki nimistöämme mielivaltaista skandinaavistamista vastaan oli tietysti tarpeen, mutta kaikkiaan Ojansuu pystyi esittämään paremman tulkinnan vain osalle nimistöä. Tästä ei seuraa, että jotkut tuonaikaisen germanistien etymologioista olisivat oikeita; mahdollisina osaa niistä voitaneen silti toistaiseksi pitää.

Joitakin germaaniin kantakieliin perustuvia etymologioita ovat esittäneet myös suomalaiset tutkijat. Tunkelon mukaan tällaisia nimiä ovat esim. *Saimaa* ja *Kainuu*, Nissilän mukaan jopa *Suomi*. Näin selitetyille nimille on kuitenkin aina löydetty myös muunlaisia etymologioita. Nimiä ei yleensä myöskään ole kytketty tiettyyn arkeologiseen kulttuuriin. Skandinaavisperäisiksi otaksuttuja nimiä on sisämaastakin osoitettu monia (esim. *Tampere*, *Pirkkala*, *Vääksy*, *Lapua*), mutta niitä on pidetty suhteellisen nuorina, yleensä keskiaikaiseen kauppaan liittyvinä. Oman ryhmänsä muodostavat skandinaaviin tai alaksalaisiin henkilönnimiin perustuvat (asutus)nimet (esim. *Kulmuntila*, *Kierikkala*, *Asikkala*, *Pyynikki* jne.), mutta näidenkään juuria ei ole ulotettu esihistorialliseen aikaan.

Toisaalta on hyvin perustein esitetty sellainen käsitys, että kantasuomen kaksijäseninen henkilönnimityyppi (*Ihamieli*, *Ikäpäivä*, *Kaukamieli* jne.) olisi lainaa germaaniselta taholta, vaikka suoria lainoja (esim. *Harjavalta*) ei nimien joukossa juuri ole. Nissilän mukaan lainautuminen olisi tapahtunut

suhteellisen myöhään (kristinuskon tuloa edeltäneinä vuosisatoina), oman käsitykseni mukaan melkoisesti aiemmin, ehkä jo ennen ajanlaskun taitetta. Lappalaisilla vastaavan tyyppin on katsottu olevan lainaa suomalais-karjalaiselta taholta. Olen melko varma siitä, että vanhan asutusnimistömme selvittely tulee paljastamaan huomattavan määrän vanhaa germaanista henkilönnimistöä. Yleensä tällainen asutusnimistö on iäittävä yhtä vanhaksi kuin katkeamattomana jatkunut asutuskin. Nimien ikäys liittyy siis olennaisesti arkeologisiin asutusteorioihin. Toistaiseksi siinä on seurattu Hackmanin—Kivikosken linjaa, mutta näkökulman vaihtamiselle ei liene suuria esteitä.

Uusin tutkimus tällä alueella on tähdännyt nimien lainaustapojen ja lainautumisedellytysten selvittelyyn. Ei nimittäin ole kovinkaan mielekästä rakennella nimien lainautumiseen perustuvia etymologioita ilman tietoja siitä, miten paikannimet yleensä lainautuvat kielestä toiseen. Yksi lainanimiä koskeva selvittelytyö, joka lienee perusteellisimpia ja laajimpia lajissaan, toteutettiin ryhmätyönä (Suomen Akatemian rahoituksen turvin) suomalais-ruotsalaisella kieliraja-alueella 1973—78, ja sen tuloksia on julkaistu Onomassa 1977 (*Der Namenbestand an der finnisch-schwedischen Sprachgrenze*) sekä Kurt Zilliacuksen tiivistelmässä »Ortnamnsförråden vid språkgränsen i Finland», joka sisältyy teokseen *Ortnamn och språkkontakt (NORNA-rapporter 17, 1980)*. Osatutkimusten julkaisemiseen ei toistaiseksi ole löytynyt varoja. Varsin merkittävä työ samalta tutkimusalueelta tulee olemaan myös Ritva Liisa Pitkäsén väitöskirja *Turunmaan suomalaisperäisestä lainanimistöstä*. Siinä pyritään luomaan sellainen suomesta ruotsiin saatujen nimilainojen äännesubstituutioita ja tavarakenteen muutoksia koskeva säännöstö, jonka avulla epäselvien lainanimien mahdolliset alkuperäisaset voidaan rekonstruoida. Ilman tämäntapaisia perustutkimuksia saadaan lainanimien selvittelyä tuskin entistä varmemmalle pohjalle.

L a p p a l a i s e t n i m e t. Edellä sanottu sopii myös lappalaisperäisen nimistömme identifiointiin. Päällisin puolin ja joidenkin tunnettujen esimerkkien valossa asiaa ajatellen voi ehkä otaksua, että lappalaisperäisyydet missä tahansa Suomessa pistävät asiantuntijan silmään yhtä selvästi kuin ne näkyvät kelle tahansa monin paikoin Peräpohjassa. Kun näin ei ole laita, syyn ei välttämättä tarvitse olla tutkijassa. Pelkästään puolen vuosituhannenkaan aikaero lappalaisasutuksessa Pohjois- ja Etelä-Suomen välillä ei voine selittää (nykyisten tietojen valossa) hyvin selvää eroa lappalaisperäiseltä vaikuttavan nimistön määrässä. Yksi selitys tähän olisi se, että väestöryhmien suhde aiemmin etelässä on ollut toisenlainen kuin myöhemmin pohjoisessa. Tutkimuksen lähtökohdaksi ei enää soveltunakaan se aiemmin yleinen ajatus, että ensimmäisen vuosituhannen alussa tänne tulleet suomalaiset asettuivat harvan lappalaisasutuksen sekaan ja työnsivät sen vähitellen yhä pohjoisemmaksi.

Ainakin teoria asutuksen jatkuvuudesta pakottaa katsomaan tilannetta myös toisesta näkökulmasta. Koska varhaiskantasuomi ja esilappi olivat oikeastaan sama kieli, niin lainanimiä saattoi syntyä vasta siinä vaiheessa, kun näiden kielimuotojen jatkajat olivat kehittyneet eri kieliksi (esim. pohjoiskantasuomeksi ja kantalapiksi). Eriytymisen katsotaan tapahtuneen balttilaiskosketusten seurauksena, tuoreimpien käsitysten (Mikko Korhonen) mukaan toisen esikristillisen vuosituhannen puolivälissä. Tämän jälkeenkin kielen fonologinen läheisyys saattoi johtaa siihen, etteivät lainanimet aina eronneet omakielisistä nimistä. Jos pohjoiskantasuomalaiset (ainakin hämäläisten esisät) jo alun pitäen liikkuvat lähes koko Suomessa, mihin mm. *Häme*-nimet viittaavat, ja heimovastakohta *saamelaisiin* (<* *šämälähtse* > *hämäläinen*) syntyi ainakin mahdollisen sisämaan väestön osalta suhteellisen myöhään, on hyvin ymmärrettävää, miksi selvästi lappalaisperäisiä nimiä näyttää olevan Keski- ja Etelä-Suomessa suhteellisen vähän. Se alkuperältään hämärä nimistö, jota tällä alueella on aika runsaasti, ei ehkä olisikaan suhteellisen myöhäistä lainaa lapista vaan paljon vanhempaa perua, suomesta ja lapista jo hävinneitä aineksia sisältävää tai jonkin vielä vanhemman alkuperäisväestön kieleen kuulunutta. Tällaisen nimistön selvittely näyttää mahdolliselta vain laajojen systemaattisten tutkimusten avulla. Palaan asiaan tuonnempana erään esimerkkiaineiston yhteydessä.

Toisaalta lienee uskottava, että se lappalaisperäiseksi selitetty Sisä-Suomen nimistö, jota erityisesti T. I. Itkonen on muutamissa tutkimuksissaan esitellyt, on ainakin osaksi suhteellisen myöhäistä lainaa lapista. Erilaisten nimien määrä Itkosen artikkeleissa (Virittäjä 1920 ja 1926) on n. 200, mutta näistä on melkoinen osa vain Pohjois-Suomessa esiintyviä. Teoksessa Suomen lappalaiset I (1948) vastaava luku on pienempi (n. 150), mutta lappalaisperäisiä nimiä on kartoitettu n. 900. Näistä suurin osa on kuitenkin vain Pohjois-Suomessa esiintyviä, ja monien lappalaisperäisyys on Itkosenkin mukaan epävarma siksi, että nimielementillä on myös suomalainen homonyymi. Toisaalta määrä voisi olla suurempikin, jos Itkosella olisi ollut käytössään nykyiset nimikokoelmat. Myöhemmin määrää ei ole olennaisesti kartutettu. Nimien asema todisteena suomalaisasutusta edeltäneestä lappalaisesta väestöstä on ollut keskeinen varsinkin paikallishistoriallisessa tutkimuksessa maakuntahistorioista lähtien. Niiden iästä tai liittymisestä johonkin arkeologisesti todettavaan kulttuuriin ei kuitenkaan liene esitetty kovin vakuuttavia todisteita. Huomattavimpia yrityksiä tähän suuntaan on Kustaa Vilkun teoria eräiden *Siiili(n)*-nimien kytkeytymisestä Sisä-Suomen lappalaisten talvikyliin (Kalevalaseuran vuosikirja 51, 1971). *Siiili(n)*-nimiä on kuitenkin melko runsaasti Etelä-Suomessakin, ja monet niistä liittyvät paikkoihin, joihin Vilkun selitys ei sovi.

Kiistatta lappalaisperäisen nimistön lainautuminen hämäläisille, karjalai-

sille ja savolaisillekin joihinkin Sisä-Suomen paikkoihin liittyvinä ei liene sovittamattomassa ristiriidassa niiden otaksumien kanssa, jotka jatkuvusteoriaan viitaten aiemmin mainitsin. Nimet vain eivät edustaisi kaikkien vanhinta kerrostumaa. Tämä on tietysti pelkkä hypoteesi, mutta sellainen, jonka selvittäminen saattaa olla mahdollista. Mielestäni jo se seikka, että lappologimme eivät ole jatkaneet T. I. Itkosen linjaa, viittaa tämäntapaisten aineiston kielellisen ja historiallisen taustan aiemmin otaksuttua suurempaan hämäryyteen. Sen selvittely olisi kuitenkin — työn laajuudesta ja vaativuudesta huolimatta — erityisen tärkeää. Tehtävää laajentaa olennaisesti se, että tuloksiin pääseminen vaatii varsinkin muinaishämäläisen ja ehkä muinaiskarjalaisenkin nimistön tähänastista paljon laaja-alaisempaa ja systemaattisempaa tutkimista.

Lainanimitutkimuksen optimitilanne olisi, että se voisi perustua mahdollisimman laajaan tietouteen omaperäisestä nimistöstämme ja nimien lainautumisesta yleensä. Aiempi tutkimus on kummassakin suhteessa ollut paljolti tutkijoiden oman intuition varassa. Uskon, että epäsystemaattinen vierasperäisyyksien etsiskely tuo tulevaisuudessakin esiin enemmän kiintoisia tulkintamahdollisuuksia kuin vakuuttavia tuloksia. Kun tietous omaperäisestä nimistöstämme karttuu pakostakin suhteellisen hitaasti, tutkimusaineistojen pitäisi olla laajahkoja, joko typologisin kriteerein (esim. määrite-, johdostyytit) tai paikan lajin perusteella rajattuja kokonaisuuksia. Jos ongelmat ovat niin hankalia kuin edellä esille tulleet, niiden selvittely ei enää riipu vain tutkijan taidosta vaan myös käytettävissä olevasta tutkimuskapasiteetista.

Kaikkialla Euroopassa nimilainat ovat valtaosaltaan suoria lainoja, ts. nimet vain mukautetaan lainaajien kieleen. Tämä on ymmärrettävää, sillä käänne-tyt nimet eivät toimi hyvin kieliryhmien välisessä viestinnässä. Suomalais-lappalaisella kielikontaktialueella nimien lainautumista tarkkaillut T. I. Itkonen on kuitenkin todennut, että jos lappalaisten nimien sisältö tunnetaan, nimet yleensä lainattaessa käännetään. Tämä saattaa olla totta 1900-luvun tilanteessa, sillä yleinen kaksikielistyminen näyttää johtavan siihen, että käännökset hallitsevaan kieleen ovat huomattavasti yleisempiä kuin päinvastaiset. Jos kuitenkin tilanne suomalais-lappalaisissa kielikontakteissa olisi aina ollut tällainen, niin valtaosa lappalaisperäisistä lainanimistä jäisi käännöksinä kokonaan piiloon; suoraanhan olisivat lainautuneet lähinnä vain ne nimet, joita ei ole osattu kääntää. Tällaiset seikat hankaloittavat tutkimusta huomattavasti. Lainanimien perusteella on vaikea selvittää erikielisten väestöryhmien kontaktien laatua, jos jo nimiaineiston analysointi vaatii tietoa tästä. Kun lainanimissä esiintyy myös edestakaista lainautumista, kansanjohdoksia ja nimien leksikaalisesta hämäryydestä johtuvaa säännötöntä äännekehitystä,

niiden luotettava selvittely on nimistöntutkimuksen vaikeimpia tehtäviä ja se voi tulla jopa ylivoimaiseksi, jos lainaajien ja lainanantajien otaksutussa kielessäkin on kovin paljon tulkinnanvaraisia piirteitä.

Nimien sisältö

Paikannimien sisällöllä tarkoitetaan nimiin sisältyvän ilmauksen appellatiivista merkitystä, siis samalla nimien asiataustaa, nimeämisperusteita, niitä paikan erityispiirteitä, joihin nimenä käytetty kielellinen ilmaus viittaa. Nimien asiataustalla voi olla erittäin suuri historiallinen dokumenttiarvo, mutta sen selvittely on yleensä paljon vaikeampaa kuin nimien etymologiointi (= niiden kielellisten elementtien selvittely), usein jopa mahdotonta. Etymologisesti täysin selvien nimien perusteet saattavat jäädä arvailujen varaan (esim. *Pyhäjärvi*, *Haukivesi*, *Ukonlampi*, *Yövesi*, *Vahvajärvi*, *Liesijärvi* jne.). Samanasuisilla nimillä voi olla erilainen asiatausta, eikä aina ole keinoja erottaa oikeaa tulkintaa vääristä.

Oikeat tulkinnat kytkeytyvät usein aineiston ikäysongelmiin, jotka erityisesti luontonimien osalta voivat olla hankalia. Jos sekä ikä että asiatausta ovat tulkinnanvaraisia, nimen historiallinen dokumenttiarvo on varsin kyseenalainen. Käytännössä tämä johtaa siihen, että tutkimusaineistoksi valitaan joko iältään tai asiataustaltaan suhteellisen selväpiirteisiä nimiryhmiä.

Vaikeuksista huolimatta paikannimien otaksutun tai todennäköisen asiataustan perusteella on tehty hyvin monenlaisia päätelmiä Suomen esihistoriankin selvityksissä. Näiden luotettavuus on sidoksissa aineiston valintaan ja määrään. Jos asiataustaltaan melko yksiselitteiset nimet on pystytty edes suhteellisen tarkoin ikäämään, tulokset ovat luotettavia. Toisaalta väärä ikäys ja moniselitteisten nimien virheelliset tulkinnat ovat usein johtaneet harhapäätelmiin. Melko tavallista on ollut sekin, että nimistöstä on etsitty vain ennakkohypoteeseja tukevaa aineistoa.

Hyvät mahdollisuudet periaatteellisiin kömmähdyksiin on olemassa myös silloin, jos nimien katsotaan aina kuvastavan suoraan objektiivista todellisuutta. Koska olen selvittänyt tätä asiaa useissa artikkeleissani, en puutusu siihen enää yksityiskohtaisesti. Ks. esim. Paikannimistö systeeminä (Nimistöntutkimus ja paikallishistoria, 1978); Paikannimistöstä asutushistoriallisen tutkimuksen lähdeaineistona (Faravid 2, 1978). Keskeisin ajatukseni näiltä osin on se, että nimeämisperuste on yleensä (lähekkäisiä) samanlaisia paikkoja *e r o t t a v a* ominaisuus, ja tämä vaikuttaa olennaisesti nimien sisältöön. Se mikä on nimenantajien kulttuurin kannalta paikoissa tavanomaista, ei yleensä näy niiden nimissä. Esim. viljelykasveja tarkoittavat sanat ovat varsinaisten viljelysten nimissä kovin harvinaisia mutta luontonimissä suhteellisesti yleisiä.

ja nimityyppien levikkejä kartoitetaan riittävä määrä, niiden täytyy pakostakin sisältää tiedot Suomen asutushistoriasta koko siltä ajalta, jona asutus eri seuduilla on ollut jatkuva. Tämä on mielestäni varsin kiehtova ajatus, etenkin siksi, että se on mahdollinen toteuttaa, hyvällä onnella jopa melko kohtuullisin kustannuksin. Pahin vaikeus on se, että edeltäkäsini on melko vaikea arvata, mitä kaikkea aineistoon tulisi sisällyttää. Nimien levikki voi nimittäin olla asutushistoriallisesti hyvin merkittävä myös silloin, kun nimien asiataustassa ei näytä olevan mitään tältä kannalta huomionarvoista.

Metodia voidaan nimittää typologis-maantieteelliseksi, koska päätelmät perustuvat eri nimityyppien levinnän selvittelyyn. Teoreettisena perustana on nimenmuodostuksessa usein ilmenevä mallisidonnaisuus. Metodien juuret lienevät suurelta osin väitöskirjatutkimuksessani (Suomen partisiippinimistöä, 1971); myöhemmin olen pyrkinyt laajentamaan ja tarkentamaan sen teoreettista pohjaa. Syksyllä 1979 on Oulun yliopiston historian laitoksessa valmistunut Jouko Vahtolan lisensiaatintutkimus, jossa tätä metodia on sovellettu ennakkoluulottomasti ja poikkeuksellisen laajan nimiaineiston turvin Pohjois-Suomen (Tornionjoki- ja Kemijokilaakson) asutushistorian selvittelyyn. Vaikka työn julkaiseminen väitöskirjana on tätä kirjoittaessani vielä kesken, voinen jo nyt todeta, että käsitykset alueen asutushistoriasta tulevat tutkimuksen ilmestyttyä varmaan muuttumaan. Tulosten luotettavuus perustuu ennen muuta sellaisten samatyyppisten nimilevikkien runsauteen, jotka voidaan tulkita vain tiettyjen ekspansiivisten väestöryhmien tuntemien nimeämismallien pohjalta. Nimien levintään voivat nimittäin vaikuttaa niin monet syyt, että olennaisin ei yksityistapauksissa aina erotu muista.

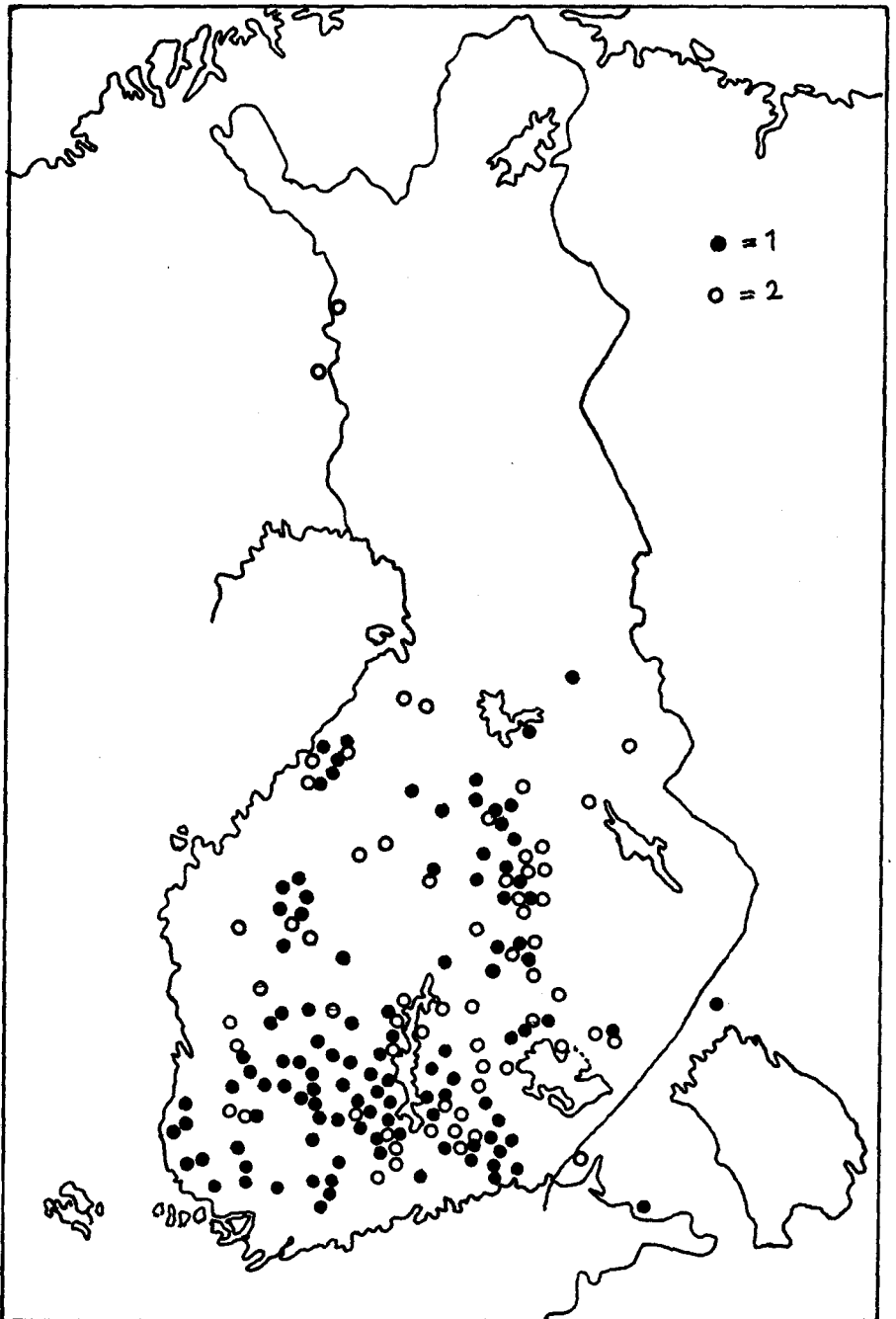
Seuraavassa on — tekijän luvalla — pari Vahtolan levikkikarttojen yhdistelmää nimistä, joita on tutkimuksessa käsitelty aiemminkin mutta suppeamman aineiston valossa (esim. siksi, että nimikokoelmat eivät aiemmin olleet yhtä laajat kuin nykyisin). Kartassa 1 näkyy *Salin-* ja *Matkus-*nimien levintä. Kumpikin nimityyppi liittyy pyyntikulttuuriin (satimiin, kulkureitteihin), eikä niiden hämäläisperäisyys näy pelkästään levikistä. *Salin-*nimet liittyvät »hämäläiseen» $\delta > l$ -muutokseen, jonka Virtaranta on ajoittanut (1958) 1200-luvulle ja Terho Itkonen (1972) 1000-luvulle; *Matkus-*nimien taas täytyy liittyä saman heimoyhteisön nimistöön siksi, että *matkus-*elementillä ei ole appellatiivista käyttöä (Karjalassa samansisältöinen nimityyppi on *Matka-*alkuinen). Kiintoisinta tällaisten asiataustaltaan melko selvien ja runsasnimisten pesyeiden levikissä on asutushistorian kannalta tietysti se, että ne paljastavat usein hyvinkin vanhoista asutusyhteyksistä tarkemman kuvan kuin muunlaiset aineistot. Tosin nimien ikäys niiden levikin perusteella nojautuu usein olennaisesti muunlaisten aineistojen perusteella tehtyihin otaksumiin asutuskehityksen yleissuunnista. Tässäkään tapauksessa nimien levintää idässä ja pohjoisessa ei voida hyvällä syyllä selittää varhaiskeskiaikaa aiemmaksi,

vaikka osa nimistä olisikin vanhempia. Joka tapauksessa nimet osoittavat selvästi ja varmasti sen, miten laajalla alueella hämäläisiä vielä varhaiskeski-ajalla liikkui.

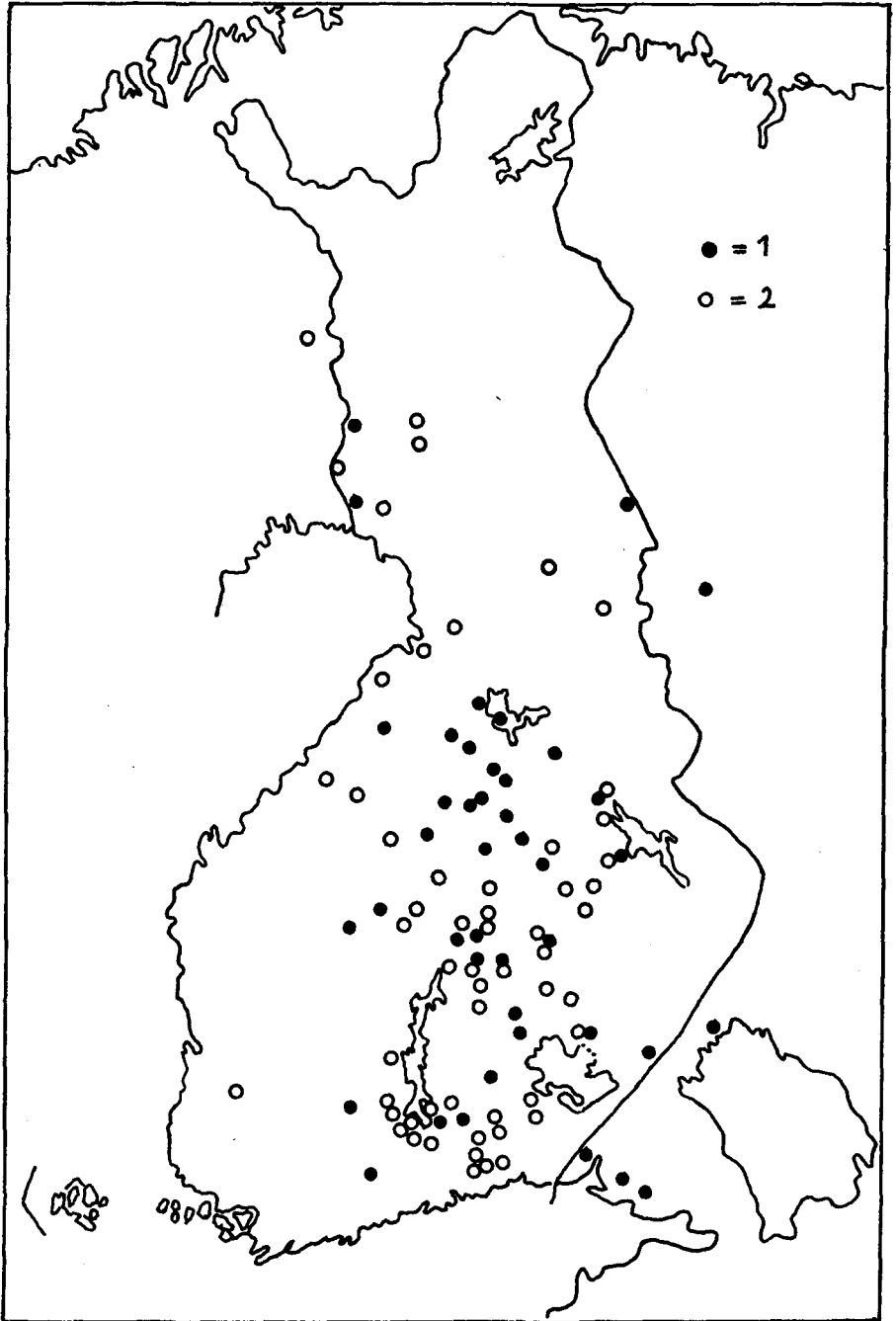
Melko ongelmallista muttei aivan harvinaista levikkityyppejä edustavat *Oulu-/Oula-* ja *Tornio-*nimet kartassa 2. Levikki on samantapainen kuin monien melko vanhojen ja selvästi hämäläisten nimien esiintymäalue Päijänteen itä- ja pohjoispuolella, mutta se ei ulotu Päijänteen länsipuolen rautakautiselle kulttuurialueelle lainkaan. Kun monet tällaisista nimistä näyttävät muunlaisten kriteerien (esim. paikkojen keskeisyyden ja asiakirjanimistönkin) perusteella varsin vanhoilta ja kun ne suhteellisen selvärajaisesta levikistä päätellen ovat jollakin tavalla samalähtöisiä, on ainakin toistaiseksi luontevinta otaksua, että ne perustuvat Itä-Hämeen keskuksissa hyvin varhain — viimeistään esihistoriallisen ajan lopulla — syntyneisiin nimeämismalleihin ja samalla näiden keskusten yllättävän suureen ekspansiivisuuteen. Olisi houkuttelevaa otaksua, että suhteellisen jyrkkä raja länteen päin kuvastaisi niitä oloja, jotka johtivat varhaisimman idän ja lännen välisen valtarajan syntyyn Kymijoelta Hämeen halki Pohjanlahdelle. Tätä tukisi sekin, että nimien leviäminen itään on pysähtynyt suurin piirtein niille seuduille, joille hyvin vanhojen karjalaisten nimien levikki ulottuu; ts. kun hämäläiset eivät enää päässeet itään, he alkoivat siirtyä entistä enemmän pohjoiseen.

Muutama näin pintapuolisesti esitetty esimerkki ei tietysti anna kovin selvää kuvaa nimilevikkien asutushistoriallisesta dokumenttiarvosta. Todellisuudessa tilanne onkin varsin kirjava. Monet nimet tai nimityypit esim. ovat levinneet samaan tapaan kuin niihin sisältyvät appellatiiviset ilmaukset; joidenkin levintä taas on selvästi sidoksissa kielenulkoisiin seikkoihin (luonnonoloihin, kulttuuriin). Tällaisetkin levikit voivat hyvin perustua nimeämismalleihin, sillä onhan selvää, että mitä pitempään jokin malli pysyy produktiivina, sitä vähemmän nimien levikki eroaa sen leksikaalisten elementtien levikistä. Toista ääripäätä edustavat nuoret tai jostain syystä vain lyhytaikaisen suosion saavuttaneet innovaatiot. Malleista riippumaton paikannimistö koostuu käsitykseni mukaan enimmälti sellaisista pienmaastoihin liittyvistä nimistä, joilla on appellatiivinen homonyymi (esim. *Vasikkahaka*, *Marjamäki*, *Lepikko*). Kysymys on pohjimmiltaan siitä, miten monien samantapaisten paikkojen erotteluun yksilöinti perustuu. Appellatiiveina esiintyvät ilmaukset saattavat toimia niminä hyvin pienessä piirissä; muulloin tarvitaan yleensä spesifisempiä ilmauksia. Useimmiten on kuitenkin etukäteen melko vaikea arvata, millainen jonkin nimen tai nimityypin levikki on; yllätyksiä tulee jatkuvasti vastaan. Asutushistoriallisesti todistusvoimaisimpien levikkien löytämiseen ei yleensä riitäkään hyvä intuitio; se vaatii myös valtavasti työtä. Ilmeisesti juuri tästä syystä ne ovat vielä suurelta osaltaan piilossa.

Otan lopuksi esille nimityypin, jonka selvittelyn ongelmat kytkeytyvät

Kartta 1. 1 *Salix*-nimet, 2 *Matkus*-nimet.

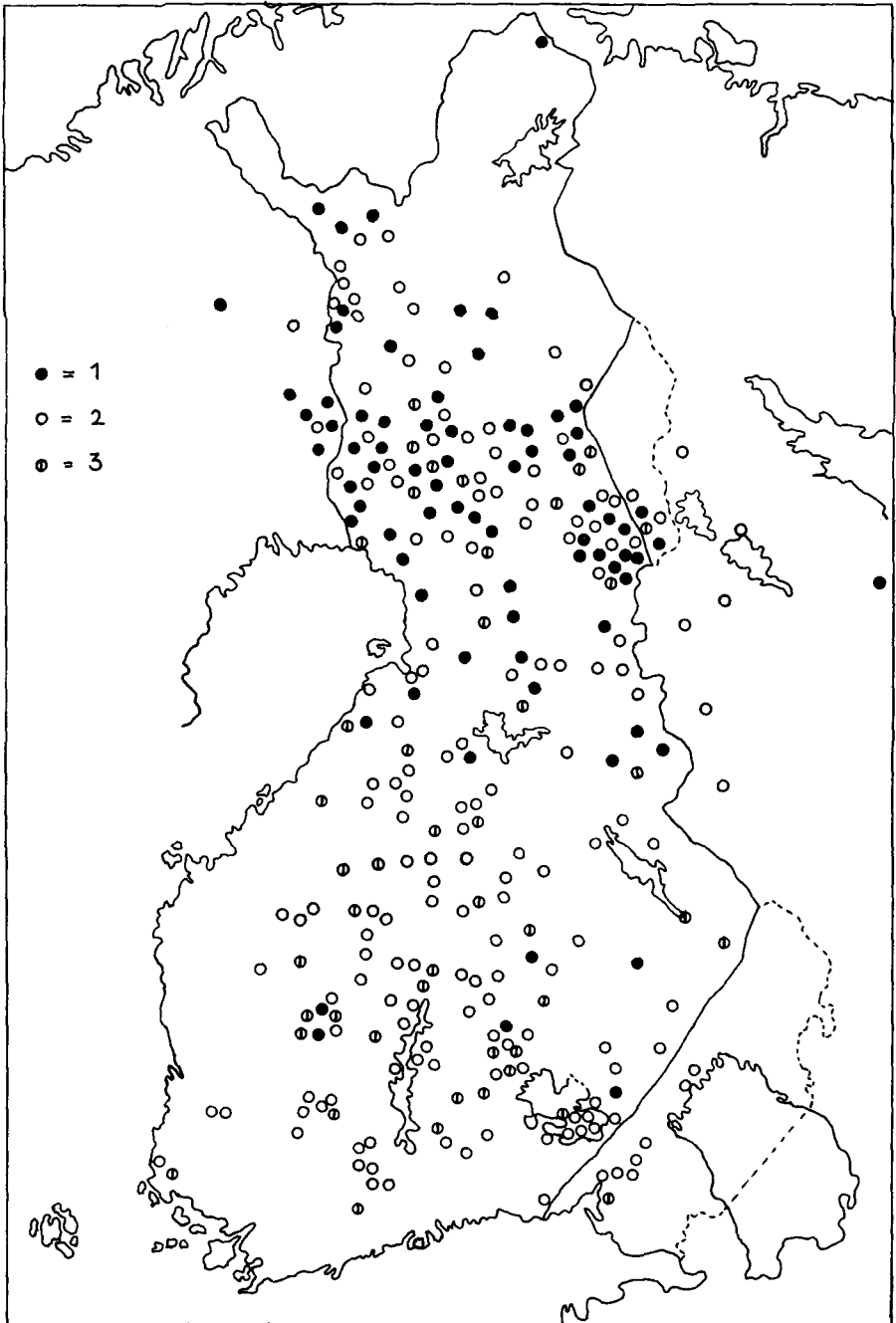
Kartta 2. 1 Oulu-, Oula-nimet, 2 Tornio-nimet.

hyvin selvästi Suomen esihistorian ongelmiin. Kyseessä ovat samat *-ηkV*-suffiksin (*-ηkA*, *-ηkO*, *-ηki*) sisältävät nimet, joiden etymologioinnissa D. E. D. Europaeuksen yli sata vuotta sitten oli pakko turvautua ostjakin kieleen, vaikka hänen metodinsa pääpiirtein oli aika moderni. Myöhemmin tyyppiä ei ole yritetty systemaattisesti selvittää. Nimien etymologointi ei ole tavoitteena nyt-kään; tarkastelen vain muutamia siihen liittyviä ongelmia.

Ensimmäinen pulma liittyy aineiston kokoamiseen. Erilaisia johdos- ja perusosatyyppjeä ei saa nimiarkistomme sinänsä hyvistä kokoelmista esiin, koska minkäänlaista takaperoishakemistoa ei ole. Se aineisto, josta osa näkyy kartassa 3, on kertynyt muissa yhteyksissä tekemistäni nimipoinninnoista vuosikymmenen ajalta. Se on moninkertainen Europaeuksen käytössä olleeseen verrattuna muttei täydellinen. Silti lähes kaikki keskeisimpien paikkojen nimet lienevät jo kuvassa mukana.

Varsinainen ongelma on tietysti nimien alkuperä: Mihin kieleen tai kieliin ne perustuvat? Onko nimissä eriaikaisia kerrostumia? Miten vanhoja nimet ovat? — Vastausta haettaessa on lähtökohdaksi otettava ne nimet, jotka näyttävät olevan etymologisesti selvimpiä. Aineiston pintapuolinenkin tarkastelu osoittaa, että nimistä voidaan tällä tavoin erottaa ainakin neljä erilaista ryhmää: 1) ruotsalaisperäiset nimet (esim. *Kolinki* ← *Kolång* 1786), 2) samanasuisen appellatiivijohdoksen sisältävät nimet (esim. *Karanka-*, *Oilinki-*), 3) henkilönnimikantaiset nimet (esim. *Aninkainen*, *Hyvinkää*, *?Turenki*) ja 4) todennäköisesti lappalaisperäiset nimet (esim. *Puolanka*, *Kierinki*, *Ajanki*). Muut *-ηkV*-nimet voivat kuulua näihin ryhmiin, mutta ne voivat selittyä myös toisin. Osa nimistä voisi esim. aivan hyvin olla omaperäisiä (5), koska niiden kantasanat näyttävät olevan nimistössämme muutenkin yleisiä elementtejä (esim. *Jyränkö*, *Mustinki*, *Ryinki*, *Syinki*). Tällöin nimissä olisi perusosa vaihdettu produktiiviin nimenmuodostussuffiksiin. Huomattavan suuri osa nimistä jää kuitenkin kannaltaan täysin epäselviksi (6), tai sitten nimet ovat sellaisia, että niihin sopii moni edellä mainituista selityksistä (esim. *Ilvanka*, *Kiminki*, *Listinki*, *Mourinki*, *Sääminki*, *Viianki*).

Olen levikkikarttaa varten jakanut aineiston aiempien otaksumien ja oman arvioni perusteella noihin ryhmiin, jotta myös nimien levikin perusteella voitaisiin päätellä jotain niiden alkuperästä. Selvin etu tästä on se, että tyypit 1—3, joihin nimien pääosa ei missään tapauksessa voi kuulua, saadaan ainakin jossain määrin erilleen muista. Yli 400 nimen aineistosta on näin jäänyt jäljelle n. 280 nimeä, jotka kuuluvat ryhmiin 4—6. Näiden levikki on aiemmin tapaamiini nimilevikkeihin nähden varsin erikoinen: vaikka se ulottuu Etelä-Suomesta Peräpohjaan, nimiä on vain muutama harva läntisen ja itäisen rautakauden kulttuurin ydinalueella, jos tämä rajataan kalmistolöytöjen perusteella. Kun nimityyppi varmasti palautuu esihistorialliseen aikaan jo senkin perusteella, että monet nimistä liittyvät huomattavan suuriin ja kes-

Kartta 3. -*nka*, -*nko*, -*nki* -nimiä. 1) nimi todennäköisesti tai varmasti lappalaisperäinen, 2) alkuperä epäselvä, 3) alkuperä epävarma, mutta nimen kannalla vastine t. hononyymi suomenkielisessä nimistössä.

keisiin vesiin (esim. *Puolankajärvi*, *Osmankijärvi* Haapavedellä, *Kaarankajärvi* Kuortaneella, *Kuuhankavesi* Hankasalmella, *Maaninkajärvi*), tällainen levikki runsasnimisellä tyyppillä on erityisen merkittävä. Sen voi hyvin perustein liittää siihen arkeologisesti vaikeasti tavoitettavaan väestöön, jota varmasti eli rautakautisen rintamaa-alueen ulkopuolella, kaiketi lähinnä pyyntikulttuurin varassa. Jos asia olisi näin, niin *-ŋkV*-nimistä pitäisi paljastua tuon väestön kieli.

Vaikka nimityypin juuret ilmeisesti ovat hyvin kaukana muinaisuudessa, niin melkoinen osa nimistä voi silti olla nuorehkoja, esim. esihistoriallisen ajan loppupuolelta. Yleensä ne nimittäin liittyvät suhteellisen pieniin vesiin. Ainakin on otaksuttava, että elleivät nimet esim. Sisä-Suomessa ole suomalaisia, ne ovat sellaisen väestön perua, jonka kanssa suomalaiset olivat kosketuksissa vielä keskiajalla. Muuten ne tuskin olisivat voineet säilyä näin runsaslukuisina nykypäiviin. Kun hyvin monet pohjoisemmista *-ŋkV*-nimistä ilmeisesti ovat lappalaisperäisiä ja kun Sisä-Suomessa keskiajalla tuskin oli suomalaisten lisäksi muita kuin lappalaisia, nimien pääosan lappalaisperäisyys tuntuu hyvin luontevalta vaihtoehdolta.

Tästä eteenpäin ei päätelmissä päästäne ilman laajaa tutkimusta. Oulujärven eteläpuoliset *-ŋkV*-nimet eivät nimittäin — muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta — näytä ainakaan selvästi lappalaisperäisiltä. Viitteitä tähän suuntaan ei puutu (esim. Säämingin *Pesinki* = *Peskiniemi* 1561; 1pI *peski* 'keväisin veden alle jäävä alava maa' > Peräp. murt. *pieska*), mutta toisaalta osa nimistä näyttää suomalaisilta ja analogisesti *-ŋkV*-tyyppiin siirtyneiltä (esim. Mikkelin *Kaislanki* = *Kaihlanjärvi* 1819; vrt. kuitenkin Ylikiimingin *Iso-Vuotunki* ~ *Iso-Vuotto*, Korpilahden *Moksinka* ~ *Moksinjärvi* ym.). Kun *-ŋkV* suuressa osassa nimiä on ilmeisesti vain aiemmin produktiivi nimenmuodostussuffiksi, olisi päähuomio kiinnitettävä samojen kantojen esiintymiseen muussa nimistössämme (esim. *Jäminki* — *Jämijärvi*, *Lääminki* — *Läämä-*, *Sääminki* — *Säämä-* jne.). Tällä tavoin päästäisiin melkoisesti suurempaan varmuuteen joidenkin nimielementtien suomalais- tai lappalaisperäisyydestä ja kartutettaisiin samalla aineiston määrää.

Mielestäni työhypoteesina voisi pitää tyyppin lappalaisperäisyyttä. Jos tämä voitaisiin uskottavasti osoittaa, lappalaisperäisten elementtien määrä Sisä-Suomen nimistössä karttuisi moninkertaiseksi siitä, mikä se on tähänastisten tutkimusten perusteella. Nimikantojen selvittely voi kyllä osoittautua suurelta osalta kovin vaikeaksi, sillä mahdolliset hävinneisiin lapin murteisiin palautuvat asut ovat suomeen lainauduttuaan saattaneet muuttua sillä tavoin säännöttömästi, että erilaisten etymologiointivaihtoehtojen määrä kasvaa kovin suureksi. *-ŋkV*-suffiksin täytynee olla enimmälti sekundaari, vaikka sen lähtökohtana — ainakin osassa nimiä — olisikin deminutiivinen klp. **-ŋžg*. Tyyppi siis voisi olla paralleeli *-nen*-päätteisille vesistönimille, joiden levikki

on samalla tavoin sisäsuomalainen; erona on vain se, että *-nen*-nimet, jotka yleensä ovat selvästi suomalaisperäisiä, puuttuvat Pohjois-Suomesta. Mieleeni on juolahtanut jopa sellainen epäily, että suomalaiset olisivat tavallaan »merkinneet» nimien vierasperäisyyden kielessä muuten epäproduktiivisella *-nkV*-suffiksilla. Tällaisella tiedollahan olisi aiemman kulttuurin piirissä voinut olla selvä funktio, jos se esim. olisi samalla viitannut siihen, että paikka kuului jonkin lappalaisuvun hallintaan.

Keskeisin asia kaikessa edellä esitetyssä lienee kuitenkin se, että Suomen esihistorian selvittelyssä on nimien ja nimityyppien levikkien kartoitus keskeisempi asia kuin nimien etymologointi. Jos tällaiseen työhön olisi varoja, niin lähtökohdaksi sopisivat parhaiten Suomen vedenkokoumien (järvien ja lampien) nimet. Olennaisimmat tiedot nimistä ja niiden tarkoitteista voitaisiin koodittaa tietojenkäsittelylle sopivaan muotoon ja tulostaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Mikrokortteihin siirrettynä tulokset olisivat eri yliopistojen ja tutkimuslaitosten käytettävissä. Tällaisten hankkeiden toteuttaminen vastaisi tutkimustuloksissa monien onomastikkopolvien työtä ja laajentaisi nimikokoelmien käyttömahdollisuuksia aivan olennaisesti.

Das Ortsnamengut als Forschungsmaterial der finnischen Vorgeschichte

Eero Kiviniemi (Helsinki)

Der Artikel untersucht den historischen Dokumentarwert der Ortsnamen vom Standpunkt der Theorie der Onomastik sowie der Ergebnisse der finnischen Namenforschung. Im Mittelpunkt steht die Frage: worauf basiert der Wert des Ortsnamengutes als vorhistorisches Quellenmaterial? Die Antwort erhellt zum Teil aus den Untertiteln des Aufsatzes: Die Originalsprache der Namen; Der Inhalt der Namen; Die Verbreitung der Namen und die typologischen Kriterien.

Mit der Originalsprache der Ortsnamen hängen hinsichtlich der Erforschung der Vorgeschichte Finnlands zunächst folgende Probleme zusammen: Kann es in Finnland Ortsnamengut baltischer

und germanischer Herkunft geben, das in der Datierung den alten baltischen und germanischen Lehnwörtern entspricht? Welchen Hintergrund hat die Verbreitung der als ursprünglich lappisch angesehenen Ortsnamen, und woher könnte jenes etymologisch dunkle und offenbar alte Ortsnamengut stammen, das auf keine der oben genannten Sprachen zurückzugehen scheint? Diese Fragen werden unter dem Aspekt betrachtet, dass in Finnland schon seit der kammerkeramischen Zeit eine finnisch-ugrische Bevölkerung ansässig gewesen wäre.

Der historische Dokumentarwert des Inhalts der Ortsnamen wird vor allem aufgrund jener Anschauungen geklärt, die der Verfasser früher über die Namen-

bildung allgemein vorgelegt hat. Besonders wichtig sind dabei u.a. z.B. die Modellgebundenheit der Namenbildung und die Identifizierung der Orte nach unterscheidenden Merkmalen. Oft ist die Situation insofern paradox, als sich die Namen umso schwieriger sicher deuten lassen, je grösser ihr Dokumentarwert ist.

Am ausführlichsten und teilweise im Lichte neuer Belege wird der siedlungshistorische Dokumentarwert der einzelnen Namentypen dargelegt sowie die zu seiner Klärung geeignete typologisch-geographische Methode. Als Beispiele (Karte 1 und 2) dienen einige Namen-

typen, die entweder aus sprachlichen Gründen oder aufgrund der Verbreitung als sehr alte Häme-Relikte nachzuweisen sind. Auf Karte 3 wird neues Material für etymologisch ungeklärte Namen mit dem Suffix *-ηkV* angeführt; es wird nachgewiesen, dass der Namentyp im wesentlichen lappischer Herkunft oder »vorlappisch« sein muss. Abschliessend folgt die Feststellung, dass es vom Standpunkt der Klärung der finnischen Vorgeschichte wichtiger ist, die Verbreitung der verschiedenen Namentypen zu klären als zu versuchen, bislang ungeklärte Ortsnamen zu etymologisieren.